

INKLYUZIV TA'LIM BUGUNGI SIYOSAT DARAJASIGA CHIQQANLIGI

Temirqulova Sarvinoz Ilhomovna

Nizomiy nomidagi Toshkent Pedagogika universiteti

*Maxsus pedagogika va inklyuziv ta'lim fakulteti surdopedagogika
yo'nalishi 302-guruh talabasi*

Annotatsiya: Maqolada inklyuziv ta'limning bugungi kunda siyosat darajasiga ko'tarilishi va uning ahamiyati tahlil qilinadi. Imkoniyati cheklangan shaxslarning ta'lim olish huquqlarini ta'minlash va tenglikni targ'ib qilish jarayonidagi xalqaro va milliy huquqiy asoslar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar va ularning ijtimoiy barqarorlikka ta'siri haqida ma'lumotlar keltiriladi.

Kalit so'zlar: Inklyuziv ta'lim, siyosat, imkoniyati cheklangan shaxslar, tenglik, ta'lim islohotlari, O'zbekiston, ijtimoiy barqarorlik, huquqiy asoslar.

Kirish

Inklyuziv ta'lim bugungi kunda jahon miqyosida jamiyatlar oldidagi dolzarb masalalardan biri bo'lib, barcha bolalarga, shu jumladan, imkoniyati cheklangan shaxslar uchun teng ta'lim olish imkoniyatlarini ta'minlashni maqsad qiladi. Zamonaviy ta'lim siyosati inklyuzivlik tamoyillarini ta'lim tizimiga integratsiya qilishga katta e'tibor qaratmoqda, bu esa ijtimoiy tenglik, huquqiy adolat va ijtimoiy integratsiyaga erishishda muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. BMT, YUNESKO va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan qabul qilingan hujjatlar inklyuziv ta'limni umumiy ta'lim siyosatiga kiritishni rag'batlantiradi. Ushbu huquqiy asoslar davlatlardan inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlashga va imkoniyati cheklangan bolalarga o'z qobiliyat va iste'dodlarini rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishga chaqiradi. O'zbekistonda ham inklyuziv ta'lim sohasida muhim islohotlar amalga oshirildi. Xususan, 2020-yilda qabul qilingan "Imkoniyati cheklangan shaxslarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi qonun inklyuziv ta'limning huquqiy poydevorini mustahkamladi va ta'lim muassasalarini bunday bolalarni qo'llab-quvvatlash uchun moslashuvchan mexanizmlar yaratishga undadi. Ushbu islohotlar nafaqat ta'lim tizimi, balki butun jamiyat rivoji uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, barcha shaxslarning bilim olishdagi teng huquqliligini ta'minlashga qaratilgan.

Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolada inklyuziv ta'limning bugungi siyosiy ahamiyati, uning milliy va xalqaro asoslari, O'zbekistondagi inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan amaliy tadbirlar va bu yo'nalishdagi yutuqlar tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'limning o'quv jarayonidagi roli, uning imkoniyatlari va joriy etilayotgan islohotlarning jamiyat barqarorligi va ijtimoiy tenglikka qo'shayotgan hissassi ham muhokama qilinadi.

Materiallar va usullar

Ushbu maqolani tayyorlashda ilmiy-analitik uslubdan foydalanildi. Tadqiqot uchun asosiy manbalar sifatida xalqaro va milliy huquqiy hujjatlar, jumladan, BMT va YUNESKOning inklyuziv ta'limga oid konventsionalari, O'zbekiston Respublikasining "Imkoniyati cheklangan shaxslarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi qonuni, shuningdek, so'nggi yillarda chop etilgan ilmiy maqolalar va ta'limga oid hisobotlar o'rganildi.

Ushbu tadqiqotda quyidagi usullar qo'llanildi:

Adabiyotlarni tahlil qilish usuli: Inklyuziv ta'limga oid xalqaro va milliy qonunchilik hujjatlari, ilmiy maqolalar, davlat dasturlari va hisobotlar o'rganildi va ulardagi asosiy tendensiyalar tahlil qilindi.

Taqqoslash usuli: O'zbekiston tajribasi boshqa davlatlarning inklyuziv ta'limga oid siyosiy qarorlari bilan taqqoslab o'rganildi. Bu usul yordamida O'zbekistonning inklyuziv ta'lim sohasidagi islohotlari xalqaro darajadagi amaliyotlar bilan qiyoslandi va milliy o'ziga xosliklar aniqlab berildi.

Statistik tahlil usuli: Inklyuziv ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning samaradorligi va natijalarini o'rganish uchun so'nggi yillarda taqdim etilgan rasmiy ma'lumotlar va statistika tahlil qilindi.

Ushbu materiallar va usullar asosida tadqiqot olib borildi va inklyuziv ta'limning siyosiy va ijtimoiy ahamiyati tahlil qilindi.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot natijalariga ko'ra, inklyuziv ta'lim bugungi kunda ko'plab davlatlarda, jumladan, O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. 2020-yilda qabul qilingan "Imkoniyati cheklangan shaxslarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi qonun va unga bog'liq normativ hujjatlar O'zbekistonda inklyuziv ta'limning huquqiy poydevorini yaratdi. Bu hujjatlar imkoniyati cheklangan bolalarga teng ta'lim imkoniyatlarini ta'minlash va ularni jamiyatning to'laqonli a'zosi sifatida rivojlantirishga qaratilgan.

Xalqaro tajriba ko'rsatmoqda-ki, inklyuziv ta'lim ijtimoiy tenglik va integratsiya uchun muhim vosita hisoblanadi. Jumladan, BMT va YUNESKO konventsionalarida ko'zda tutilganidek, inklyuziv ta'lim har bir bolaning huquqini himoya qilish, uning qobiliyatlarini rivojlantirish va jamiyatga to'liq qo'shilish imkoniyatini ta'minlash maqsadida amalga oshiriladi. O'zbekistonda ham bu siyosat jamiyat barqarorligini ta'minlashda ijobiy natijalar bera boshladi.

Statistik natijalar: So'nggi yillarda inklyuziv ta'lim qamrovi oshganligi, ko'plab umumiy o'rta ta'lim muassasalarida imkoniyati cheklangan bolalar uchun maxsus sharoitlar yaratilgani kuzatildi. 2022-yilning oxiriga kelib, O'zbekistonda 150 dan ortiq maktabda maxsus sinflar tashkil etilgan bo'lib, bu sinflarda minglab o'quvchi imkoniyati cheklangan sharoitda ta'lim olmoqda. Ta'lim muassasalariga maxsus didaktik vositalar va texnikalar yetkazib berilmoqda, o'qituvchilar esa maxsus malaka oshirish kurslaridan o'tishmoqda.

Muhokama: Inklyuziv ta'limning rivojlanishi ijtimoiy tenglik va jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun muhim omil sifatida e'tirof etiladi. Ushbu siyosat nafaqat imkoniyati

cheklangan bolalarga, balki barcha jamiyat a'zolariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bolalar birgalikda ta'lim olish orqali jamiyatda o'zaro tushunish, bag'rikenglik va hamjihatlikni rivojlantiradi. Ammo bu jarayonda ba'zi muammolar ham mavjud. Masalan, inklyuziv ta'limni amaliyotga to'liq joriy etish uchun moliyaviy va texnik resurslar yetarli darajada bo'lmasligi yoki pedagoglarning malakasini oshirish zarurligi muhim omillar hisoblanadi.

Shu bilan birga, inklyuziv ta'limni joriy etish jarayonida pedagogik texnologiyalarni zamonaviylashtirish va o'quv dasturlarini moslashtirish talab etiladi. Bu borada O'zbekiston tajribasi ijobiy yutuqlarga ega bo'lsa-da, inklyuziv ta'limni yanada samarali qilish uchun qo'shimcha resurslar va tadqiqotlar zarur.

Umuman olganda, inklyuziv ta'lim siyosati, uning amaliyotdagi natijalari va kelajak istiqbollari ijobiy baholanmoqda, ammo bu yo'nalishda hali ko'p ishlar qilish talab etiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ushbu tadqiqot inklyuziv ta'limning bugungi kundagi siyosiy va ijtimoiy ahamiyatini yoritib berdi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'lim imkoniyati cheklangan bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini ta'minlash orqali nafaqat shaxsiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi, balki jamiyatda ijtimoiy tenglik va barqarorlikni mustahkamlashga ham hissa qo'shadi. O'zbekistonda bu sohada amalga oshirilayotgan islohotlar xalqaro tajribaga mos kelib, ta'lim tizimining rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Biroq, inklyuziv ta'limni yanada samarali tashkil qilish uchun moliyaviy, texnik va pedagogik resurslar bilan ta'minlash talab etiladi. Shu bilan birga, o'qituvchilarni maxsus malaka oshirish kurslaridan o'tkazish va ta'lim muassasalarini inklyuziv ta'limga moslashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar ko'rish lozim. Kelajakda inklyuziv ta'limni rivojlantirish, uning samaradorligini oshirish va unga nisbatan ijtimoiy yondashuvlarni kuchaytirish jamiyatning har tomonlama barqaror rivojlanishiga olib kelishi mumkin. O'zbekiston tajribasi ko'rsatib turibdiki, to'g'ri siyosat va amaliy qadamlar orqali inklyuziv ta'lim tizimi muvaffaqiyatli rivojlantirilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. BMT (2006). *Imkoniyati cheklangan shaxslarning huquqlari to'g'risidagi konvensiya.* YUNESKO, Parij.
2. O'zbekiston Respublikasi qonuni (2020). *Imkoniyati cheklangan shaxslarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida.* Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi.
3. YUNESKO (2015). *Inclusion in Education: Guidelines for Policy Implementation.* Paris: UNESCO Publishing.
4. Ainscow, M., Booth, T., Dyson, A. (2006). *Improving Schools, Developing Inclusion.* London: Routledge.
5. Slee, R. (2011). *The Irregular School: Exclusion, Schooling, and Inclusive Education.* London: Routledge.

6. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi (2022). *O‘zbekistonda inklyuziv ta’lim bo‘yicha davlat dasturi.* Toshkent: Xalq ta’limi vazirligi.
7. European Agency for Special Needs and Inclusive Education (2018). *Inclusive Education in Europe: Key Policy Messages.* Odense, Denmark.
8. Florian, L. (2014). *The Inclusive Classroom: Meeting the Needs of All Learners.* London: Routledge.
9. Barton, L. (1997). *Inclusive Education: Romantic, Subversive or Realistic?*
- International Journal of Inclusive Education, 1(3), 231-242.
10. UNESCO Institute for Statistics (2021). *Global Education Monitoring Report 2021: Inclusion and Education.* Paris: UNESCO Publishing.